

УДК 745/749

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-2-2>**Ольга ДЕТОЧКА,***orcid.org/0000-0002-6938-0051*

аспірант кафедри образотворчого мистецтва

Інституту мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка

(Київ, Україна) *o.dietochka.asp@kubg.edu.ua*

БОТАНІЧНІ МОТИВИ В РОЗПИСАХ ТОНКОКЕРАМІЧНИХ ВИРОБІВ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ СЕРЕДИНИ XVIII – ПОЧАТКУ XIX СТОЛІТЬ

У статті висвітлено специфіку ботанічних мотивів у розписі тонкої кераміки Великобританії середини XVIII – початку XIX століть. З'ясовано, що серед багатьох різновидів оздоблення саме флористичне декорування домінувало у фарфорі-фаянсі британських художньо-промислових центрів упродовж 1740–1760-х рр. Другим періодом піднесення окресленого стибу розписів став початок XIX століття. Зважаючи на те, що шляхи поширення означеного мотиву були різними, актуальною є необхідність з'ясувати джерела інспірації окреслених різновидів оформлення «білого золота» Англії та Уельсу декору у вигляді ботанічних квітів, похідного від датського «Флора Даніка».

Було проаналізовано характерні художні особливості ботанічних мотивів, які притаманні розписам тонкої кераміки Великобританії; поглиблено й уточнено стилістичні риси та варіативність виробів з оздобленням означеного декору в окремих мистецьких центрах Англії та Уельсу середини XVIII – початку XIX століть. На конкретних прикладах було визначено найуживаніші сюжети, принципи побудови композицій і колористичних рішень.

Методологія дослідження базується на мистецтвознавчому аналізі творів окремих британських виробників, які репрезентують різні варіанти зображення «гербаріїв» на тонкій кераміці, та сукупності історико-хронологічного, історико-культурного та аксіологічного методів, що дозволяють глибше розкрити й висвітлити означене питання.

Проаналізувавши тонкокерамічні вироби Великобританії означеного періоду, ми встановили, що розписи киталту ботанічних мали різні періоджерела. Серед них насамперед виділяється датський сервіз «Флора Даніка» та порцелянова продукція Майсену з оздобленням у вигляді окремих рослин. Останній прототип було переосмислено англійцями з частковим наслідуванням сюжету композицій та колориту. Проте перевагу у виборі мотиву й характеру оздоблення для британських художників фарфору-фаянсу мали передусім ілюстровані атласи, словники й енциклопедії вітчизняних дослідників окресленої галузі. Про це свідчить низка тонкокерамічних виробів мануфактур Челсі та Дербі, заводів Етрурія, Споуда та Свонс.

За даними періоджерел удалося встановити щонайменше чотири сервізи з ботанічним декоруванням в Англії. Найбільш відомим прикладом є колекція «Сера Ханса Слоуна» виробництва Челсі 1755 року. У межах означеного оформлення виокремлюються й десертні сервізи, представлені переважно тарілками різної форми та менажницями мануфактури Дербі 1796–1810 років, а також Споуда, приблизно 1815 року виготовлення. Принагідно варто згадати й окрему фаянсову продукцію кераміста Джозайї Веджвуда з ботанічним декором, що вирізнялася з-поміж інших витонченим монохромним оздобленням. Крім того, тонкокерамічні твори окресленого автора становлять інтерес і з технологічного боку, зокрема у зв'язку з використанням підглазурного друку синіми кобальтовими й коричневими фарбами, що в означений відрізок часу майже не мало аналогів.

Також взірцями зазначеного стибу розписів є поодинокі фарфорові тарілки, супниці, соусники та чайники різних британських майстрів фарфору Англії та Уельсу (Боу, Споуда, Свонс).

Ключові слова: тонка кераміка, Великобританія, фарфор, ботанічні мотиви, Англія, декорування, середина XVIII – початок XIX століть.

Olha DIETCHKA,*orcid.org/0000-0002-6938-0051*

Postgraduate Student at the Department of Fine Arts

Institute of Arts

of Borys Grinchenko Kyiv University

(Kyiv, Ukraine) *o.dietochka.asp@kubg.edu.ua*

BOTANICAL MOTIFS IN DECORATION OF FINE CERAMIC PRODUCTS OF GREAT BRITAIN IN THE MID XVIII – EARLY XIX CENTURIES

The article covers the specifics of botanical motifs in decoration of fine ceramics of Great Britain in the mid-XVIII – early XIX centuries. It was found that among many varieties of decoration porcelain and faience by British porcelain industry centers during 1740th–1760th was dominated botanical. The XIX century was the second period of the rise

of botanical painting. Given that the ways of spread of floral motif were different, it became necessary to analyze the sources of inspiration of this type decoration of the «white gold» of England and Wales.

The characteristic features of botanical motifs that are inherent in the paintings of Britain fine ceramics were analyzed. Stylistic features and varieties of botanical decoration porcelain in separate arts centers in England and Wales in the mid-XVIII – early XIX centuries have been deepened and refined. The specific plots, composition and color scheme of the porcelain products were analyzed on specific examples.

Having considered of Britain porcelain and faience products of the second half of the XVIII century, it was found that painting such as botanical had different primary sources. First of all, among them highlight «Flora Danica» set by Danish and porcelain with floral decoration by Meissen. The last prototype is distinguished by partial copying and imitation of the plot and color by the British. However, the advantage in choosing the motif and character of the decoration porcelain and faience had botanical illustrated atlases and dictionaries. In particular, the works of leading British manufacturers such as Chelsea, Derby, Etruria, Spode and Swansea evidence this.

According to the primary sources, it was found at least four sets with botanical decoration in England. The most famous example is the collection of «Sir Hans Sloan» produced by Chelsea in 1755. Dessert set, presented mainly by plates of different shapes of Derby manufacture of 1796–1810 and set with a similar design of Spode porcelain manufacture around 1815. It is worth mentioning separate faience products of ceramicist Josiah Wedgwood with monochrome botanical decoration. Also examples of these motifs are single porcelain plates, saucers and teapots of different British porcelain masters in England and Wales (Spode, Bow, Swansea).

Key words: fine ceramics, Great Britain, porcelain, botanical motifs, England, decoration, the middle of the XVIII – early XIX centuries.

Постановка проблеми. Мистецтво фарфору-фаянсу Великобританії репрезентоване цілою низкою унікальних виробів, присвячених ботанічній темі. Мотиви флори з характерним реалістичним зображенням були найуживанішими в розписі тонкої кераміки впродовж 1740–1760-х років. Окремі британські художні центри (Боу, Споуд, Свонс, Веджвуд) продовжували звертатися до окресленої тематики й у XIX столітті, активно її розвивали й урізноманітнювали.

Проте якщо сьогодні панорамно поглянути на це питання, варто відзначити, що в розвідках учених йому приділено недостатньо уваги, особливо з періоду після 60-х років XVIII століття, насамперед у порівнянні з аналогічним протодизайном виробів Німеччини, Франції і Данії. Ця обставина певною мірою не дає змоги повністю розкрити специфіку самобутнього мистецтва фарфору-фаянсу Великобританії та визначити його значення для розвитку тонкої кераміки загалом. Окрім художнього аспекту, в контексті даної теми важливим є висвітлення особливостей збагачення сюжетів ботанічних розписів, що було зумовлено співпрацею відомих ботаніків і художників Англії.

Аналіз дослідження. Проведено мистецтвознавчий аналіз виробів окремих британських виробництв, які репрезентують різні варіанти означеного виду розписів фарфору-фаянсу. Для розкриття цього питання було вжито історико-хронологічний метод, що дозволяє висвітлити історичні процеси, на тлі яких виникли та набули подальшого розвитку зображення «гербаріїв», розроблених художниками Великобританії. Історико-культурний метод застосовано для визначення культурного тла окресленого періоду століть, що мало вагоме значення для історичних

зрушень згаданого періоду в окресленій країні. Натомість аксіологічний метод використано для визначення цінності розписів британського фарфору-фаянсу на теми зображення місцевої флори та їхніх художніх особливостей з-поміж інших європейських шкіл тонкої кераміки.

Значна кількість фарфору-фаянсу Великобританії з ботанічними розписами, які становлять інтерес із художньої точки зору, сьогодні, на жаль, репрезентована не цілими ансамблями, а поодинокими зразками. Однією з найбільших колекцій останніх є збірка музею Вікторії та Альберта в Лондоні. При цьому не менш ціннісні значення мають вироби в зібранні Національного художнього музею Британії та колекції музеїв окремих тонкокерамічних виробництв, серед яких Веджвуд і Споуд, які є у відкритому онлайн-доступі.

Для розширення досліджуваного асортименту «білого золота» значущими є каталоги аукціонів, упорядковані мистецтвознавцями окресленої царини, які дають уявлення про виняткові твори з означеним оформленням (Wilman, 2012: 97).

У зв'язку з розкриттям джерел інспірацій ботанічних мотивів оздоблення тонкої кераміки варто назвати важливість статті росіянки А. Ярмош «Сервіз Флора Даніка та феномен ботанічних розписів у європейському фарфорі другої половини XVIII століття» (2011). У згаданій розвідці простежено хронологію поширення означеного мотиву в декорі фарфору-фаянсу різних країн Європи, серед яких окрему увагу приділено Англії. Крім того, в окресленому контексті важливою є згадка про продукцію з ботанічними розписами англійських виробництв Челсі та Веджвуда (Ярмош, 2011: 203–211).

Також цінним джерелом інформації щодо означеної теми є стаття англійського історика мистец-

цтва кераміки А. Леджера «Порцеляна виробництва Дербі». У ній автор подав огляд десертного сервізу означеної мануфактури з ботанічними розписами (Ledger, 1991). Хоча публікація тільки ставить питання щодо поширення енциклопедичних флористичних розписів згаданої мануфактури, де вони набули характеру найуживаніших мотивів. Натомість у книзі англійця Джона Твітчета «Порцеляна Дербі» (1980) наводяться приклади з різними варіантами оформлення фарфорових творів. Серед них є згадки й про окреслені мотиви декорування, які були притаманні різним періодам означеного виробництва (Twitchett, 1980: 147).

Мета статті – з'ясувати генезу ботанічних розписів «білого золота» провідних художньо-промислових центрів Великобританії середини XVIII – початку XIX століть, їхні стилістичні та технологічні особливості.

Виклад основного матеріалу. Декорування тонкої кераміки Великобританії втілено різноманітними мотивами, серед яких чільне місце посідають ботанічні. Характерною художньою рисою останніх було реалістичне наслідування енциклопедичних зображень рослин із науковою точністю. Особливо яскраво означена тематика проявилася в другій половині XVIII – початку XX століть, переважно в керамічному мистецтві Англії.

На виникнення та шляхи поширення подібного стилю розписів вплинули різні фактори. Перший – звернення британських майстрів фарфору-фаянсу до майсенської продукції як до першовзрців декорування. Другий був пов'язаний зі співпрацею вчених-ботаніків і художників. Адже останні ілюстрували теоретичні праці науковців, а надалі цей наочний матеріал використовували

як основу для оформлення тонкої кераміки. Третьою вагомою причиною для розповсюдження флористичної тематики в розписах британських виробів стало захоплення мотивами славнозвісного датського сервізу «Флора Даніка» (Рис. 1), створеного в Данії впродовж 1780–1790 років. Елементи наслідування та творчої інтерпретації останнього особливо простежуються в декорі виробів мануфактури Дербі 1790-х рр., розроблений сервіз якої став далі прообразом для творів низки англійських підприємств.

У цьому сенсі можна розглядати ботанічний протодизайн фарфору художньо-промислових центрів Великобританії у зв'язку з їхніми мистецькими прототипами відповідно до тих чи інших джерел впливу. Так, вироби Майсену (рис. 2) мали вагоме значення для англійської продукції періоду 1740–1750-х років. Простежується ця тенденція декорування на прикладі окремих тарілок, чайників і соусників. Зокрема, характерні риси «майсенського» декору відчутні в розписах фарфору Челсі. Як приклад можна навести оздоблення порцелянової підставки для соусника та супової тарілки, створених близько 1750 року (збірка музею Вікторії і Альберта, Лондон). Розписи на означеному посуді ще не відрізняються ботанічною точністю, застосовано контрастний і насичений колорит, зображення рослин активно доповнюють образами метеликів.

Також відсилку до розписів Майсену мало декорування виробів англійської мануфактури Боу, переважно створених у 1760–1765-х роках. Пара порцелянових десертних тарілочок восьмикутної форми (рис. 3), основою розпису яких є композиції з місцевою флорою, щедро доповнені поліхромним зображенням метеликів і

Рис. 1. Тарілка та чашка. Фарфор, розпис емалевими фарбами. Майсен, близько 1750 р.

Рис. 2. Тарілка із сервізу «Флора Даніка». Фарфор, розпис емалевими фарбами, золочення. Данія, кінець XVIII століття

комах (музей мистецтв Метрополітен, Нью-Йорк, США). Крім них, у Національному художньому музею Британії зберігається велика десертна менажниця виробництва Боу означеного періоду. Прикрашає останню значна кількість квітів із посиленням на ботанічні майсенські взірці, але на противагу декору тарілок, вона вирізняється більшою «акварельністю» розпису та звуженням кольорової палітри.

1755 року визначальним фактором для художнього оздоблення виробів Челсі стала діяльність ботаніків у саду на території означеної мануфактури. У той рік було створено відому серію столових і десертних фарфорових тарілок «Сера Ханса Слоуна» (рис. 4). Характерною особливістю цих зразків був реалістичний розпис, орієнтований на мотиви британської флори. Окремі предмети із зазначеної групи виробів наразі зберігаються у збірці Національного художнього музею Британії та в приватних колекціях.

Варто зазначити, що Ханс Слоун був англійським ботаніком і лікарем окресленого періоду та передусім землевласником саду Челсі. Саме завдяки діяльності цього науковця стало можливим залучення професійних художників для ілюстрування вирощених рослин у згаданому саду. Результатом такої співпраці стало створення в 1755 році двох томів словника для садівників «Найкрасивіші, найкорисніші та найрідкісніші рослини» Ф. Міллера із зображенням понад 300 зразків «гербаріїв». Ілюстрував працю відомий англійський художник австрійського походження Георг Діонісій Ерет. Саме його роботи отримали своє художнє втілення на тонкій кераміці, зокрема на славнозвісних тарілках «Сера Ханса Слоуна» (Crane, 2015: 99–100).

Кожна тарілка окресленої серії демонструє унікальну композицію із квітів і рослин, зображених із ботанічною точністю в техніці надглазурного розпису. Колорит більшості предметів побудований на нюансуванні кольорів з уникненням занадто «неприродних» барв, що не мало суперечити загальному задуму означеного ансамблю порцелянових виробів. Зображення рослини переважно розміщено в центральній частині тарілки зі збереженням масштабу відносно справжнього розміру. Про це є згадка в експлікації до однієї з посудин «Сера Ханса Слоуна», що деякі квіти накладалися подібно до трафарету на фарфорову поверхню і контурно обводилися. Здійснювалося останнє для створення більшої реалістичності силуету і масштабу.

Крім творів Г. Д. Ерета, до вказаної продукції були внесені замальовки англійських та американських художників XIX століття, серед яких Річард Ланкейк, Джон Міллер, Вільям Хаустоун і Джон Бартрам. Окреслені митці значно урізноманітнили «асортимент» британської флори в означеному словнику, а надалі й у розписі фарфору. Так, найбільш уживаними зображеннями на тонкій кераміці стали такі квіти, як айстри, троянди, тюльпани та лілеї, також поширеним було введення в композиції окремих листочків і лікарських трав (Ledger, 1991).

Проте слід зазначити, що ботанічні мотиви Челсі не цілковито наслідували «гербарії» зі словника Ф. Міллера. Окремі вироби вирізнялися художніми «відступами» та доповненнями від майстрів розпису фарфору, що втілювалися в колориті та побудові композицій на тонкокерамічних формах.

Пізніше, у 1790 році, підпорядкування мануфактури Челсі Дербі цілком змінило харак-

Рис. 3. Тарілка з ботанічним декоруванням. М'яка порцеляна, розпис емалевими фарбами. Фарфорова мануфактура Боу, 1760 р.

Рис. 4. Тарілка із сервізу «Сера Ханса Слоуна». Порцеляна, розпис емалевими фарбами. Фарфорова мануфактура Челсі, 1755 р.

тер окресленого мотиву в декоруванні виробів. Художники почали звертатися до датського сервізу «Флора Даніка» як до основного джерела натхнення. Поступово було трансформовано й манеру оформлення продукції. Так, реалістичне зображення рослин отримало енциклопедичне трактування деталей, кольору та навіть розміру, відповідного натуральному.

Прикладом втілення такого ботанічного розпису став десертний сервіз Дербі 1796–1810 років, автором значної частини якого є провідний англійський художник Вільям Біллінгслі. Більш пізні варіації оформлення означених творів належать пензлю не менш відомих майстрів Джона Брюера та Вільяма Пегга. Хоча окреслені митці працювали над однією серією декорування і спільною тематикою, можна помітити певну відмінність у трактуванні ботанічних сюжетів. Зокрема, розписи В. Біллінгслі відрізняються соковитішим колоритом, незначними художніми відступами від натуралізму зображення (Ярмош, 2011: 205–207).

Деякі предмети означеного сервізу представлені в колекції Національного художнього музею Британії переважно тарілками різної форми. Оформлення саме однієї з них репрезентує типову композицію із жовтою китайською айстрою, яка була досить поширеним мотивом у цей період. Прототипом для окресленого оздоблення були ілюстрації із «Ботанічного журналу» 1791 року Вільяма Кертіса. Загалом, цікавим є те, що власник Дербі придбав більше п'ятдесяти номерів зазначеного видання, яке далі стало основою для декорування фарфору-фаянсу окресленої мануфактури протягом двох десятиліть.

Другим першоджерелом для розписів тонкокерамічних виробів Дербі була праця англійця Джона Едвардса «Книга квітів», опублікована у 1795 році. Остання включала ботанічні акварельні ілюстрації та кольорові офорти. Зразки флори з означеної книги, які використовувалися для оформлення фарфору, відчутно відрізнялися стилістикою зображення. Особливо це простежується в порівнянні з оздобленням по мотивам журналу В. Кертіса (Ledger, 1991).

Яскравим прикладом окресленого стилю оздоблення може слугувати великий терін 1796 року (рис. 5) виробництва Дербі. Джерелом його оформлення є наочний матеріал Д. Едвардса, художником зазначено Вільяма Пегга. Декору фарфорової посудини притаманна деталізована композиція та яскрава кольорова палітра. Так, усі три частини – накривку, супницю та підставку – щедро розписано різними видами квітів, серед яких домінують зображення лілеї, маку й

Рис. 5. Терін для супу, накривка, підставка. М'який фарфор, розпис емалевими фарбами, золочення. Художники Вільям Біллінгслі, Вільям Пегг. Мануфактура Дербі, 1796 р.

айстри. Доповнюють останні елементи золочення та використання насичених барв.

Окремою сторінкою історії розвитку ботанічних мотивів є славнозвісні вироби Джозайї Веджвуда, широко відомі вже у XVIII столітті. Існує значна кількість літератури, яка висвітлює різні аспекти діяльності окресленого кераміста, – від технологічних відкриттів до огляду конкретної продукції. Якщо проаналізувати ці теоретичні розвідки, то можна встановити, що провідним мотивом у декоруванні Веджвуда була антична тема. Але, тим не менш, флористичні розписи також знайшли своє місце у творчості означеного майстра та заводу «Етрурія».

На противагу науково-реалістичному оформленню фарфору Челсі, Дербі та Боу, твори Веджвуда відрізняються застосуванням витонченого бузкового й блакитного колориту. Зразком означеного розпису є столовий сервіз для сніданку окресленого виробництва 1810 року (рис. 6). До асортименту останнього входять два овальні та два прямокутної форми теріни, шість супових великих тарілок і двадцять чотири тарілки округлої форми. Кожна з означених посудин містить оригінальні розписи, першоджерелом яких є «гербарії» з ботанічного сховища та ілюстрації зі славнозвісного журналу В. Кертіса.

Слід зазначити, що цей сервіз та наступні твори Веджвуда з ботанічним декоруванням, створені у період 1809–1810 р., були виконанні в техніці підглазурного друку. Це певною мірою сприяло поширенню, а надалі й доступності тонкокерамічної продукції саме із флористичним мотивом оформлення.

Водночас було створено іншу, не менш визначну серію творів Веджвуда з окресленим стилем

розпису – фаянсовий сервіз «Водяна лілея» або «Лотос» 1807 року. Примітним є те, що різні джерела представляють відмінні версії трактування появи означеного дизайну. Однією з найбільш достовірних є думка, що вагома роль для виникнення мотиву лотосу в декорванні належала сину Джозайї Веджвуда Джону, що був членом Королівського садівничого товариства. Останній сприяв утіленню на тонкій кераміці композицій саме натуралістичного характеру.

Крім історії створення, визначальною є технологія виконання згаданого сервізу. Так, тарілка означеної серії (рис. 7) виконана в техніці підглазурного друку в коричневому колориті, який був новим явищем в той період. Відповідно, й кількість такої продукції була досить обмеженою, наразі один із взірців зберігається в колекції Національного художнього музею Британії. Надалі мотив водяної лілеї продовжував застосовуватися для оздоблення фаянсу Веджвуда, проте вже з використанням відтінків синього. Самі зображення квітів були варіативними за ботанічними характером і взяті з окремих англійських ботанічних видань 1803–1806 років.

Не можна залишити поза увагою тонкокерамічні вироби англійської мануфактури Споуд. Остання розпочала свою діяльність наприкінці XVIII століття й стала відомою насамперед винайденням удосконаленої рецептури твердого фарфору. Проте вже в ранніх творах означеного виробництва простежується тенденція використання ботанічних розписів. Прикладом можуть бути окремі фарфорові вироби та цілі ансамблі сервізів, зокрема для вечері та десертний. В основі

останнього, створеного приблизно у 1815 році, лежать ілюстрації з вищезазначеного журналу В. Кертіса. Щодо композицій і стилістичних особливостей варто зазначити, що рослини розміщені переважно в центральній частині, незалежно від форми посудини, й вирізняються науковою точністю втілення деталей та колориту. На звороті кожного твору, поруч із клеймом Споуда, є латинський напис зображуваного «гербарію».

Якщо більшість англійських виробництв у декорванні фарфору-фаянсу зверталися до флористичних мотивів для втілення більшою мірою саме квітів, то означена мануфактура урізноманітнила цей асортимент. Так, остання демонструвала в розписах зображення насіння, цибулин, коріння, листя, що в'яне, тощо. Хоча при цьому перевага в попиті надавалася саме «ідеалізованим квітам», окреслені варіації розписів досить довго були живими у дизайні.

Порівнюючи стилістику означеного декорвання творів Челсі та Споуда, можна помітити спільну рису трактування рослин. Це пов'язано із захопленням ботанікою одного з власників виробництва Споуда У. Коупленда. Останній був передплатником рідкісної книги «Орхідеї Мексики та Гватемали» Д. Бейтмена, 1837–1843 р. (Woolliscroft, 2012), що мало безумовний вплив на вибір мотиву оформлення фарфору окресленої мануфактури.

На початку XIX століття художники тонкокерамічного виробництва Уельсу також звернулися до ботанічних мотивів. Найяскравіше означений вид розпису був представлений творчістю художника фарфору, валлійця Томаса Пардо. Працював

Рис 6. Тарілка із серії ботанічного протодизайну Джозайї Веджвуда Фаянс, підглазурний друк синьою кобальтовою фарбою, Джозайя Веджвуд, Етрурія, 1815 р.

Рис. 7. Тарілка з ботанічним декоруванням серії: «Водяна лілея». Фаянс, підглазурний друк, червона емаль золочення. Джозайя Веджвуд, Етрурія, 1811 р.

Рис. 8. Тарілка із зображенням цикламена. Фаянс, розпис емалевими фарбами. Художник Томас Пардо, Свонс, 1800 р.

Рис. 9. Ілюстрація із «Ботанічного журналу» В. Кертіса, кінець XVIII ст.

митець певний час із декоруванням порцеляни Вустера та Челсі, а в окреслений період активно оздоблював кембрійську кераміку в місті Свонсі (Gray, 2012: 1–15). Можна припустити, що саме тому тематика флори з характерною натуралістичністю зображення (Рис. 8) почала активно застосовуватися на згаданому виробництві в Уельсі.

Варто зазначити, що першоджерелом декорування для Т. Пардо слугував «Ботанічний журнал» В. Кертіса (рис. 9), який довгий час використовувався для розписів порцеляни Дербі, Веджвуда та Споуда. Крім того, означений журнал і дотепер залишається актуальним в оздобленні сувенірної продукції окреслених виробництв.

Висновки. Загалом, можна зазначити, що ботанічні мотиви в тонкій кераміці Великобританії середини XVIII століття домінували серед інших видів декорування, а вже на початку XIX зустрічалися в розписах фарфору-фаянсу майже всіх британських виробництв. Факторів, які визначали зародження тенденції зображення рослин із ботанічною точністю, було декілька. Серед них можна виділити художнє наслідування кераміки Майсену, популярність датського сервізу «Флора Даніка» й активне взаємозбагачення науки і мис-

тецтва, що особливо було характерним для означеного періоду.

Відомими британськими першозразками розписів штибу ботанічних є колекція тарілок «Сера Ханса Слоуна» виробництва Челсі 1755 року; десертний сервіз Дербі 1796–1810 років; фаянсова продукція Веджвуда з окресленим декоруванням, створена в другій половині XVIII століття; десертний ансамбль Споуда приблизно 1815 року. Усі окреслені твори об'єднані загальною стилістикою виконання, хоча й мають певні відмінності трактування композиції і колориту.

Крім інших, взірцями, які репрезентують означені мотиви, є окремі вироби, а саме тарілки, супниці, менажниці та чайники різних художників фарфору-фаянсу Англії й Уельсу. Загалом, можна виокремити таких британських майстрів ботанічних розписів, як Вільям Біллінгслі, Вільям Пегг, Джон Брюер і Томас Пардо, які зробили значний внесок у розвиток і варіативність згаданого мотиву. Твори зазначених митців об'єднані флористичним сюжетом декорування «білого золота», проте мають стилістичні відмінності втілення, що визначає необхідність подальшого вивчення окресленої теми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Исаева О. А. Ранний английский фарфор: от алхимии к становлению производства. *Вестник СПбГУКИ. История и археология*. 2014. № 4 (21). С. 98–102.
2. Школьна О. В. Британський фарфор і фаянс у музейних колекціях Лондона. *Другий Всеукраїнський Музейний Форум* : матеріали науково-практичної конференції. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 280–283. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/30404/1/materiali-konferencziyi281-284.pdf> (дата звернення: 30.01.2021).
3. Ярмош А. С. Фарфоровая коллекция Екатерины II и сервиз «Флора Даника»: к вопросу о заказе сервиза. *Вестник СПбГУКИ. Искусствоведение*. 2012. С. 114–123.
4. Ярмош А. С. Сервиз «Флора Даника» и феномен «ботанических» росписей в европейском фарфоре второй половины XVIII века. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Искусствоведение*. 2011. С. 203–211.

5. Brian Haughton. Nature's Triumph – Botanical Themes on Porcelain. Gallery. London : SWIY 6DB, 2014. 92 p. URL: https://issuu.com/artsolution/docs/natures_triumph (дата звернення: 10.12.2020).
6. Crane Paul. Nature porcelain and the age of the Enlightenment. Art antiques. London. 2015. P. 95–104. URL: <https://static1.squarespace.com/static/58dbc83f893fc01cfcc43356/t/59e4c1857131a5f2738e0531/1508163978944/aal2015-nature-porcelain-and-the-age-of-the-enlightenment.pdf> (дата звернення: 16.12.2020).
7. Gray Jonathan. The Cambrian Company: Swansea Pottery in London 1806–1808. England, 2012. 371 p.
8. Ledger A. Derby botanical dessert services. Derby porcelain international society. Vol. 3. 1991. URL: <https://www.derbyporcelain.org.uk/product-page/journal-2-reprint> (дата звернення: 04.12.2020).
9. Twitchett John. Derby porcelain. London : Published by Barrie & Jenkins, 1980. 225 p.
10. Woolliscroft Pam. Spode and Botanical Designs. Spode history. Blog. 2012. URL: <https://spodehistory.blogspot.com/2012/03/spode-and-botanical-designs.html/> (дата звернення: 09.01.2021).

REFERENCES

1. Isaeva O. A. Ranniy angliyskiy farfor: ot alhimii k stanovleniyu proizvodstva. [Early English porcelain: from alchemy to the formation of production] Vestnik St. Petersburg University. History and archeology, № 4 (21), 2014. pp. 98–102. [in Russian].
2. Shkolna O. V. Britanskiy farfor i fayans u muzeynih kolektsiyah Londona. [British porcelain and faience in museum collections in London] Second Ukrainian Museum Forum. Materials of the scientific-practical conference. Pereyaslav-Khmelnytsky, 2019. pp. 280–283. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/30404/1/materiali-konferenciyi281-284.pdf> (data zvernennia: 30. 01. 2021) [in Ukrainian].
3. Yarmosh A. S. Farforovaya kolleksiya Ekateriny II i serviz «Flora Danika»: k voprosu o zakazchike serviza. [Catherine II's porcelain collection and the «Flora Danica» set: on the issue of the customer of the set]. Vestnik St. Petersburg University, 2012, №. 2, Iskusstvovedenie. pp. 114–123 [in Russian].
4. Yarmosh A. S. Serviz «Flora Danika» i fenomen «botanicheskikh» rospisey v evropeyskom farfore vtoroy poloviny XVIII vek [«Flora Danica» Set and the Phenomenon of «Botanical» European Porcelain Paintings in the Second Half of XVIII Century]. Vestnik St. Petersburg University, Iskusstvovedenie, 2011. pp. 203–211 [in Russian].
5. Brian Haughton. Nature's Triumph – Botanical Themes on Porcelain. Gallery. London: SWIY 6DB, 2014. 92 p. URL: https://issuu.com/artsolution/docs/natures_triumph (10. 12. 2020)
6. Crane Paul. Nature porcelain and the age of the Enlightenment. Art antiques. London. 2015. P. 95–104. URL: <https://static1.squarespace.com/static/58dbc83f893fc01cfcc43356/t/59e4c1857131a5f2738e0531/1508163978944/aal2015-nature-porcelain-and-the-age-of-the-enlightenment.pdf> (data zvernennia: 16. 12. 2020)
7. Gray Jonathan. The Cambrian Company: Swansea Pottery in London 1806 – 1808. England, 2012. 371 p.
8. Ledger A. Derby botanical dessert services. Derby porcelain international society. Vol. 3. 1991. URL: <https://www.derbyporcelain.org.uk/product-page/journal-2-reprint> (data zvernennia: 04. 12. 2020)
9. Twitchett John. Derby porcelain. London: Published by Barrie & Jenkins, 1980. 225 p.
10. Woolliscroft Pam. Spode and Botanical Designs. Spode history. Blog. 2012. URL: <https://spodehistory.blogspot.com/2012/03/spode-and-botanical-designs.html/> (data zvernennia: 09. 01. 2021)